

УДК 351.746.2

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.2.20>

I. I. Коцман

аспірант кафедри публічного управління та адміністрування,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
ORCID ID: 0009-0009-1791-1592

СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено дослідженню інституційного забезпечення державного регулювання протидії кіберзлочинності в Україні. Основу статті складають результати аналізу наукових публікацій за даною тематикою та вітчизняного законодавства, зокрема затвердженої Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021 «Стратегії кібербезпеки України» та Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». У статті розглянуто поняття «інститут» та «інституція», «інституційне забезпечення». Запропоновано визначати зміст інституційного забезпечення системи державного регулювання протидії кіберзлочинності як спеціалізованої системи взаємопов'язаних структурних елементів, які є складовою системи забезпечення національної безпеки та спрямовані на підвищення спроможності уповноважених суб'єктів здійснювати попередження та протидію різним видам кіберзагроз. Проаналізовано зв'язок інституційного забезпечення державного регулювання протидії кіберзлочинності зі спроможністю уповноважених суб'єктів здійснювати кіберзахист та забезпечувати кібербезпеку в Україні. Визначено сутність інституційного забезпечення системи державного регулювання протидії кіберзлочинності в Україні, а також запропоновано його авторську структуру. У структурі інституційного забезпечення системи державного регулювання протидії кіберзлочинності в Україні пропонується виділяти наступні компоненти: система державних органів, що здійснюють організацію, координування та контроль забезпечення протидії кіберзлочинності в Україні; суб'єкти, які безпосередньо здійснюють у межах своєї компетенції заходи із забезпечення кібербезпеки; система нормативно-правових актів; процедури та механізми реалізації державної політики у сфері кібербезпеки.

Ключові слова: кіберзлочинність, державне регулювання, інституційне забезпечення, законодавство, кіберзагроза, кібербезпека.

Постановка проблеми. Важливим напрямом забезпечення дієвих механізмів реалізації протидії кіберзлочинності є формування та реалізація інституційної політики відповідно до сучасних реалій функціонування українського суспільства та тенденцій існуючих кіберзагроз. Слід констатувати, що на сьогоднішній день Україна має значний нормативно-правовий базис та ведеться активна робота над виробленням дієвих механізмів протидії кіберзлочинності в Україні, проте даний процес не завжди встигає за потребами сфери кібербезпеки та кіберзахисту. Д.В. М'ялковський та А.І. Семенченко стверджують, що причиною цього є «низька інституційна спроможність забезпечення системи кібербезпеки України та системи кіберзахисту

як її складника, що сьогодні характеризується низкою недоліків законодавчого, організаційного, ресурсного, інформаційно-аналітичного та інших видів забезпечення, у т. ч. неповнотою та нечіткістю понятійного-категоріального апарату, зокрема відсутністю поняття інституційних спроможностей суб'єктів національної системи кібербезпеки та кіберзахисту, а також відсутністю в цілому концептуальних засад розвитку цієї сфери» [1, с.40-41]. Слід погодитися із думкою вчених в силу того, що існуючі інститути, які забезпечують реалізацію вітчизняного та ратифікованого Україною у даній сфері законодавства, не завжди спроможні належним чином реалізовувати покладені на них обов'язки та якісно забезпечувати завдання

щодо протидії кіберзлочинності через ряд об'єктивно та суб'єктивно обумовлених факторів. Більше того, вітчизняне законодавство по суті є досить далеким від стандартів НАТО у сфері гарантування кібербезпеки, що проявляється як у відмінності термінології або повній відсутності визначення певних понять у вітчизняному законодавстві, так й існуванні протиріч у діяльності суб'єктів, що забезпечують кіберзахист та кібербезпеку в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми протидії кіберзлочинності та забезпечення кібербезпеки в Україні постійно перебувають у полі зору вчених та практиків. С.А. Буйджі провів аналіз правового регулювання боротьби з кіберзлочинністю [2], М.Б. Домарацький дослідив особливості державного управління забезпеченням безпеки критичної інфраструктури в Україні [3], І.М. Доронін провів дослідження сучасних особливостей формування національної безпеки у інформаційну епоху [4], Д.В. Дубов досліджує проблеми утворення національної системи кібербезпеки та стратегічних аспектів кібербезпеки [5], Є.О. Живило та О.О. Черноног здійснили огляд новацій щодо нормативного визначення інфраструктури національної системи кібербезпеки [6], Р.В. Лук'янчук розглядає проблематику державного стратегічного планування у сфері забезпечення кібербезпеки у контексті міжнародного співробітництва за участі НАТО [7], Мялковський Д.В. та Семенченко А.І. звертають увагу на проблематику інституційних спроможностей суб'єктів забезпечення системи кібербезпеки та кіберзахисту України [1], Т.С. Станіславський звернувся до дослідження механізмів публічного управління забезпечення кібербезпеки в сучасних умовах [8]. Названі та інші науковці підкреслюють існування цілого ряду проблемних питань, що стосуються як нормативно-правового, так і організаційно-управлінського забезпечення протидії кіберзлочинності в Україні.

Тому **метою** даної статті є дослідження сутності та структури інституційного забезпечення державного регулювання протидії кіберзлочинності в Україні як однієї із важливих складових механізму державного регулювання у даній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження державного регулювання протидії кіберзлочинності в Україні потребує з'ясування особливостей інституційного забезпечення такої діяльності. У рамках теорії інсти-

туційного забезпечення систем використовуються поняття «інститут» та «інституція», що є взаємопов'язаними між собою. Д. Норт визначає інституції, як «правила гри в суспільстві, придумані людьми обмеження, які спрямовують людську взаємодію в певне річище, вони структурують стимули в процесі людського обміну – політичного, соціального чи економічного» [9, с.12]. У даному ключі Н.В. Русенко пропонує розглядати інституцію як систему певних норм, законів або правил [10, с.], що по суті характеризує форму засобів прямого та опосередкованого впливу на правовідносини, що виникають у зв'язку із забезпеченням та здійсненням протидії кіберзлочинності. Це дає підстави стверджувати, що інститут є похідним від інституції, яка його регламентує, є формою її прояву та функціонує у вигляді певних органів державної влади, організацій, установ.

Необхідно зазначити, що на сьогоднішній день вітчизняне законодавство не містить конкретного визначення поняття інституційного забезпечення державного регулювання протидії кіберзлочинності, хоча й затверджена Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021 «Стратегія кібербезпеки України» оперує такими поняттями, як «інституалізація», «інституційне забезпечення», «державні інституції» [11], а у Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» закріплено, що функціонування національної системи кібербезпеки в тому числі забезпечується й шляхом розвитку міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки, підтримки міжнародних ініціатив у сфері кібербезпеки, що відповідають національним інтересам України, поглиблення співпраці України з Європейським Союзом та НАТО з метою посилення спроможності України у сфері кібербезпеки [12].

Досить загальне розуміння інституційного забезпечення міститься лише у Методиці визначення критеріїв євроінтеграційної складової державних цільових програм, затвердженої наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України 16 березня 2005 року № 62. Законодавець визначає інституційне забезпечення як «утворення нових або реорганізацію (удосконалення) існуючих інституцій (структур), а також дії щодо кадрової підготовки з метою організаційного забезпечення діяльності цих інституцій та процесу євроінтеграції в цілому [13]. Таке визначення дає лише загальне та досить вузьке розуміння інститу-

ційного забезпечення діяльності державних органів та установ, та формує потребу висвітлення особливостей інституційного забезпечення державного регулювання у різних сферах діяльності.

Зміст інституційного забезпечення системи державного регулювання протидії кіберзлочинності являє собою спеціалізовану систему взаємопов'язаних структурних елементів, які є складовою системи забезпечення національної безпеки та спрямовані на підвищення спроможності уповноважених суб'єктів здійснювати попередження та протидію різним видам кіберзагроз. Реалізація державного регулювання протидії кіберзлочинності в Україні нерозривно пов'язана із організацією якісної взаємодії між безпосередніми суб'єктами протидії кіберзлочинності та суб'єктами, що формують державну політику у даній сфері та контролюють її виконання і досягнення певних стратегічних завдань, а також недержавними суб'єктами, діяльність яких нерозривно пов'язана із забезпеченням кібербезпеки як у державному, так і приватному секторі.

Слід також зазначити, що інституційне забезпечення державного регулювання протидії кіберзлочинності безпосередньо пов'язане зі спроможністю уповноважених суб'єктів здійснювати кіберзахист та забезпечувати кібербезпеку в Україні. Д.В. Мялковський та А.І. Семенченко інституційну спроможність таких суб'єктів визначають як «здатність таких суб'єктів ефективно виконувати власні найголовніші завдання та функції у сфері кібербезпеки та кіберзахисту, контролювати виконання їх за певних умов ресурсного, організаційного-правового, інформаційного та науково-методичного забезпечення відповідно до встановлених стандартів» [1, с. 44]. По суті, інституційна спроможність суб'єктів, діяльність яких спрямована на протидію кіберзлочинності, з одного боку безпосередньо впливає на якість здійснення державного регулювання у даній сфері, а з іншого – виступає предметом забезпечення такого регулювання, що гарантує безупинність процесу оновлення вітчизняного законодавства, реформування державних органів та установ, а також удосконалення механізмів їх функціонування та контролю.

Висновки. Сутність інституційного забезпечення системи державного регулювання протидії кіберзлочинності в Україні полягає у створенні та функціонуванні комплексу державних

органів, нормативно-правових актів, інституцій, а також механізмів їх взаємодії, спрямованих на забезпечення кібербезпеки та ефективну боротьбу з кіберзлочинністю.

Аналіз наукових джерел, присвячених положенням інституційного забезпечення здійснення державного регулювання у різних сферах та положень вітчизняного законодавства дозволяє прийти до висновку, що структуру інституційного забезпечення системи державного регулювання протидії кіберзлочинності в Україні утворюють такі компоненти, як:

1. *Система державних органів, що здійснюють організацію, координування та контроль забезпечення протидії кіберзлочинності в Україні.* Виходячи із національного законодавства до даних органів необхідно віднести Верховну Раду України, Президента України через очолювану ним Раду національної безпеки і оборони України, Національний координаційний центр кібербезпеки України як робочий орган Ради національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України.

2. *Суб'єкти, які безпосередньо здійснюють у межах своєї компетенції заходи із забезпечення кібербезпеки.* Враховуючи положення ст. 5 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» сюди відносяться: міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; місцеві державні адміністрації; органи місцевого самоврядування; правоохоронні, розвідувальні і контррозвідувальні органи, суб'єкти оперативно-розшукової діяльності; Збройні Сили України, інші військові формування, утворені відповідно до закону; Національний банк України; підприємства, установи та організації, віднесені до об'єктів критичної інфраструктури; суб'єкти господарювання, громадяни України та об'єднання громадян, інші особи, які провадять діяльність та/або надають послуги, пов'язані з національними інформаційними ресурсами, інформаційними електронними послугами, здійсненням електронних правочинів, електронними комунікаціями, захистом інформації та кіберзахистом.

3. *Система нормативно-правових актів* як комплекс інституцій, що визначають основи протидії кіберзлочинності в Україні, стратегію її здійснення, мету, завдання та повноваження суб'єктів, на яких покладено обов'язок забезпечення кібербезпеки і здійснення кіберзахисту, а також регламентують порядок їх взаємодії між собою у процесі даної діяльності та з іншими

суб'єктами. Сюди слід також включити положення міжнародного законодавства, що було імплементоване до вітчизняного, а також такі, що підлягають імплементації у майбутньому.

4. *Процедури та механізми реалізації державної політики у сфері кібербезпеки.* Сюди входить: процес розробки стратегічних документів у сфері кібербезпеки та протидії кіберзлочинності на основі врахування міжнародного досвіду у даній сфері, реального стану та результатів діяльності вітчизняних органів та установ, а також аналізу та передбачення потенційних кіберзагроз; міжнародна співпраця і чітка координація дій у сфері кібербезпеки із міжнародними партнерами та конкретними міжнародними організаціями; механізми взаємодії між правоохоронними органами, військовими структурами та цивільними агентствами для обміну інформацією та спільного реагування на кіберзагрози; механізм взаємодії між державою та громадянським суспільством, що дозволяють брати до уваги думку громадськості, бізнесу та інших зацікавлених сторін при формуванні та реалізації державної політики у даній сфері.

Список використаної літератури:

1. Мялковський Д. В., Семенченко А. І. Розвиток інституційних спроможностей суб'єктів забезпечення системи кібербезпеки та кіберзахисту України. *Теорія та практика державного управління*. 2020. № 2(70). С. 40-54.
2. Буяджи С. А. Правове регулювання боротьби із кіберзлочинністю: теоретико-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2018. 203 с.
3. Домарацький М.Б. Державне управління забезпеченням безпеки критичної інфраструктури в Україні: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.05. Харків, 2020. 259 с.
4. 4Доронін І.М. Національна безпека України в інформаційну епоху: теоретико-правове дослідження: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2020. 539 с.
5. Дубов Д.В. Геополітичне суперництво у кіберпросторі як чинник впливу на національну безпеку України: автореф. дис. ... д-ра політ. наук: 21.01.01. Київ, 2016. 31 с.
6. Живилю Є.О., Черноног О.О. Напрями створення та розбудови національної системи кібербезпеки. *Збірник наукових праць Військового інституту телекомунікацій та інформатизації*. 2017. Вип. 3. С. 60-65.
7. Лук'янчук Р. Державне управління у сфері забезпечення кібербезпеки України: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01. Київ, 2017. 170 с.
8. Станіславський Т.С. Механізми публічного управління забезпечення кібербезпеки в сучасних умовах: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Київ, 2020. 230 с.
9. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / пер. з англ. І. Дзюб. Київ: Основи, 2000. 198 с.
10. Русенко Н.В. Інституційне забезпечення внутрішньополітичної безпеки України. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2023. Т. 34 (73). № 5. С.60-68.
11. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: указ Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text>.
12. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: закон України від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.
13. Про затвердження Методики визначення критеріїв євроінтеграційної складової державних цільових програм: наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України 16 березня 2005 року № 62. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0438-05#Text>.

I.I. Kotsman The essence and structure of institutional support for state regulation of cybercrime counteraction in Ukraine

The article is devoted to the study of institutional support for state regulation of cybercrime counteraction in Ukraine. The article is based on the analysis of scientific publications on this topic and national legislation, particularly the "Cybersecurity Strategy of Ukraine," approved by the Presidential Decree of August 26, 2021, No. 447/2021, and the Law of Ukraine "On the Basic Principles of Ensuring Cybersecurity of Ukraine." The article examines the concepts of "institute" and "institution," as well as "institutional support." It proposes defining the content of institutional support for the state regulation system of cybercrime counteraction as a specialized system of interconnected structural elements, which are part of the national security system and aim to enhance the capacity of authorized entities to prevent and counter various types of cyber threats. The connection between the institutional support of state regulation in cybercrime counteraction and the ability of authorized entities to provide cybersecurity and cyber defense in Ukraine is analyzed. The essence of institu-

tional support for the state regulation system of cybercrime counteraction in Ukraine is defined, and an author's structure of it is proposed. The structure of institutional support for the state regulation system of cybercrime counteraction in Ukraine suggests the following components: a system of state bodies responsible for organizing, coordinating, and controlling the provision of cybercrime counteraction in Ukraine; entities that directly implement cybersecurity measures within their competence; a system of legal and regulatory acts; and procedures and mechanisms for implementing state policy in the field of cybersecurity.

Key words: *cybercrime, state regulation, institutional support, legislation, cyber threat, cybersecurity.*